

styrke. Dette er imidlertid ikke ting, som rækker ved værkets position som den hidtil bedste og fyldigst dokumenterede behandling af den engelske intervention i den russiske borgerkrig.

På mange punkter frister diskussionen af de allieredes dilemma i 1918-19 til at drage paralleller med en mere nutidig stormagtsintervention i en borgerkrigsagtig situation i Asien. Meget virker velkendt. Det gælder argumentationen: Vi kan ikke svigte vore venner; vi må sikre den selvbestemmelsesret, modparten ikke anerkender. Det gælder forløbet: Fra begrænset støtte til fuldt militært engagement. Det gælder endvidere de politiske vanskeligheder: Et skuffet håb om, at kontrol med forsynings- og finansieringskilder også betyder kontrol over den lokale allieredes indre politik; frygten for, at modstanderne skal drage fordel af de ved interventionen fremkaldte nationalistiske strømninger; de forgæves forsøg på at finde grupper at støtte sig til, som både er moderate indadtil, energiske overfor fjenden og loyale mod den udenlandske støttemagt; og frygten for, at omkostningerne ved en krig i det fremmede mod radikalismen dér skal føre til social uro i ens eget land.

Ullman imødekommer disse uundgåelige reaktioner hos læseren ved til slut i bogen at opstille en mere generel interventionsmodel, hvori han opererer med tre stadier af en fremmed magts indblanding i en borgerkrigssituation: Støtte til én af parterne med penge og materiel; indsættelse af »instruktører« og mindre kerneafdelinger i selve krigshandlingerne; samt endelig den situation, hvor den intervenerende magt fører krigen hovedsageligt med egne tropper. Baggrunden for denne udflugt til det teoretiske er klar nok, selv om ordet Vietnam kun forekommer to gange i bogen. Forfatteren fremturer imidlertid ikke med direkte sammenligninger, hvad der utvivlsomt er meget fornuftigt i betragtning af de forskelligheder, de to situationer også udviser. Han nøjes med at konstatere, at hvor amerikanerne i Vietnam gennemløb interventionsfaserne i kronologisk rækkefølge, opererede englænderne i Rusland med alle tre former på samme tid på forskellige fronter: Henholdsvis Sibirien, Sydrusland og Arkhangelsk. Her som i bogens øvrige dele overlades det læseren selv at finde frem til moralen.

JØRGEN SEVALDSEN

MICHAEL SALEWSKI: *Entwaffnung und Militärkontrolle in Deutschland (1919-1927)*. Schriften des Forschungsinstituts der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik, Band 24. München, R. Oldenbourg Verlag, 1966. 421 s. 65 DM.

Versaillestraktatens §§ 159-213 indeholdt en række bestemmelser om tysk nedrustning og om kontrol af denne nedrustning. Værnepligten blev afskaffet; hæren måtte kun bestå af 100.000, marinen af 15.000 mand. Endvidere blev bevæbningen stærkt reduceret, en række fæstninger blev sløjfet, og panser- og gasvåben, ubåde og militære fly blev forbudt. Størstedelen af flåden blev udleveret. Da bestemmelserne af vestmagterne endelig pr. 31. januar 1927 blev erklæret for i det store hele at være opfyldt af Tyskland, var bl. a. 6 millioner geværer, 105.000 maskingeværer, 54.887 kanoner, 750.000 projektiler, 490 millioner stykker hånd-

våbenammunition, 14.014 flyvemaskiner, 27.757 flyvemaskinemotorer, 31 panserjernbanetog og 59 tanks blevet ødelagt under allieret kontrol. Kontrollen, som i hovedsagen var afsluttet i begyndelsen af 20'erne, ophørte helt, og den kontrol, som herefter kunne gennemføres i Folkeforbundets regi, fik aldrig mulighed for at træde i funktion.

Det første officielle brud på Versaillestraktatens nedrustningsbestemmelser fandt sted den 16. marts 1935, hvor den tyske rigskansler meddelte England, Frankrig, Italien og Polen teksten til en ny lov, som genindførte værnepligten i Tyskland og oprettede en hær på 12 korps i 36 divisioner.

Disse begivenheder er kendt. Men gennemførelsen af denne nedrustning og militærkontrol har hidtil ikke været underkastet nogen dybtgående behandling. Salewski stiller sig denne opgave i sin bog.

Fremstillingen, som er en doktordisputats, baseres først og fremmest på materiale fra den såkaldte fredsafdeling i Auswärtiges Amt, på Folkeforbundets forhandlinger og forhandlingerne i den tyske rigsdag, på erindringer og fremstillinger af Stresemann, Seeckt, Schleicher og Heye. Vigtigt materiale er desuden de engelske og amerikanske kildeudgaver om 1920'ernes internationale politik – først og fremmest den grundigt kommenterede udgave fra State Department: *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference*, Bd. 1–13. Imidlertid er det meget omfattende materiale fra de allierede kontrolkommissioner, fra Versailles Militærkomiteen og fra Ambassadørkonferencen endnu ikke tilgængeligt. Der rådes dog bod på dette forhold ved at udnytte den franske General Nollats bog om sit virke som leder af den interallierede militærkontrolkommission (IMKK), »Une expérience de désarmement«. Det er således et omfattende kildemateriale, som ligger til grund for fremstillingen. Men materialets art har bevirket en vis skævhed i behandlingen, således at den tyske politik belyses langt mere indgående end de allierede magters.

Forfatteren hævder (s. 12), at det foreliggende arbejde er det første forsøg på ud fra de til rådighed værende kilder at rekonstruere kapitlet om Tysklands afrustning og kontrol. Dette mål nødvendiggør en meget indgående og grundig redegørelse for det historiske forløb; det medfører en uhyre detailrigdom. Fremlæggelsen af dette materiale er i sig selv værdifuld. Vi præsenteres for det eneste betydningsfulde og omfattende *case* i historien, hvor en stormagt i en række år underkastes en kontrol ved fremmede magter af landets *midler* til krigsførelse. En kontrol, som ikke alene omfattede overvågelse af inddragelse eller destruktion af våben og ammunition af alle arter, men også af sløjfning af fæstningsværker, af fabrikker og andre strategisk betydende faktorer som visse former for jernbanemateriel, en overvågelse af organisation, uddannelse af og udstyr for politi, lokale vagtværn, frivillige korps, gendarmeri og fængselsvæsen, skovbrugsorganisation m. v., samt af ind- og udførsel af materiel, som kunne have militær betydning. En kontrol, som kunne forkaste lovforslag, der skulle bringe afrustningskravene ud i livet, en kontrol, som kunne anfægte Tysklands suverænitet og dermed øve en væsentlig indflydelse på tysk indenrigspolitik. Det var en kontrol, som ville have kunnet gøre Weimarrepublikken til det, som Wolfram F. Hanrieder i sin bog *West German Foreign Policy 1949–1963* (1967) kalder »a penetrated system«. Dette skete ikke, bl. a. fordi de sejrende magter var uenige. Der var

ikke uenighed om målet – i en bred formulering »die restlose Entwaffnung Deutschlands«, som betød, at den tyske hær kun skulle have to formål: opretholdelsen af indre ro og orden samt kontrol af grænserne, hvorved Tysklands tid som militærmagt skulle være forbi. Man var uenig om midlerne; om prioriteringen af opgaverne; og om Tysklands fremtidige placering i det internationale system. Enigheden var størst i de første år.

Tysklands indre struktur kunne herved blive et instrument både for engelsk, fransk og for tysk udenrigspolitik. For *Tyskland* f. eks. derved, at en ændring i en lovtekst om hærens ledelse som gik i retning af hvad man i England og Frankrig opfattede som en bedre opfyldelse af Versaillestraktatens § 160, stk. 3: at »The Great German General Staff and all similar organisations shall be dissolved and may not be reconstituted in any form« ville skabe en gunstigere udenrigspolitisk situation for Tyskland. For *England* eksempelvis på den måde, at den mest strikte gennemførelse af den tyske flådes nedrustning, uden lempelser, lettelser eller ændringer af nogen art, gennemført gennem den internationale flådekontrollkommission (NIACC) skulle sikre Englands maritime magtoverlegenhed. For *Frankrig* var kontrollen til stadighed et udenrigspolitisk instrument. Med Versaillestraktatteksten i hånden kunne Frankrig gennem kontrollen sikre sig indblik i – og til en vis grad en administration af – det tyske militærapparat, og en tid kunne binde Tyskland til ikke at blive en militær trussel mod Frankrig og til ikke at fremtræde som en potentiel alliancepartner for nogen magter.

Et afgørende spørgsmål i denne henseende synes at være baggrunden for kontrollens ophør. Hvorfor opgiver Frankrig frivilligt denne værdifulde mulighed? Dette problem bliver naturligvis behandlet. Men bogens struktur og problemstillinger går mere i retning af den kronologiske afdækning af begivenhedsforløbet, den detaljerede gennemgang af de problemer af teknisk natur, som danner grundlaget for staternes holdning. Den egentlige analyse af den politiske holdning bliver ikke særlig indgående.

Spørgsmålet, som Salewski stiller er, hvorfor der i 1926–27 sker en ændring i opfattelsen hos Frankrig og hos de allierede vedrørende kontrollen af Tyskland. Hvorfor er man nu villig til at acceptere Tysklands mindre overtrædelser af Versaillestraktatens rustningsbestemmelser og afslutte kontrollen for at lade den overgå til Folkeforbundet, hvor Tyskland netop er blevet medlem? Frankrig måtte være klar over, at en folkeforbunds kontrol ville være meget vanskelig at gennemføre. Den kom som nævnt ej heller i funktion. En række plausible grunde anføres: optimisme, tro på egen styrke, tiltro til Tyskland, tiltro til Locarnotraktaten, til Folkeforbundet, begyndelsen til appeasement-politikken, hensyn til egen indenrigspolitik, hensyn til den offentlige mening. Men, som forfatteren selv konkluderer: »ein vernünftiges politisches Konzept wird dahinter nicht sichtbar« (s. 366).

Forfatteren nærmer sig et interessant synspunkt i analysen ved at konfrontere Versaillestraktatens bestemmelser (Part V, indledning) om at tysk nedrustning på længere sigt skal muliggøre og igangsætte »a general limitation of the armaments of all nations« med situationen i 1926–27. Dette fører til den opfattelse, at vestmagternes position var svækket og hæmmet af »dårlig samvittighed« – hvorimod Tyskland på en langt bedre måde end tilfældet var, kunne have udnyttet sin militære magtesløshed som »et skarpt slebet politisk våben« (s. 367). Disse

eksempler viser bogens intentioner og dens begrænsning. Dels overbevisningen om, at der findes en *rigtig* politik, som Tyskland burde have fulgt, dels at afrustningsproblemet er blevet behandlet for separat. De linier, som forbinder dette problem til den almindelige udenrigspolitiske situation, er for svage. Salewski har i sin fremstilling *rekonstruktion* for øje og får derfor kun nu og da lejlighed til at formulere problemstillinger, som let bliver tilfældige og usammenhængende. Der bliver kun ansatser til en analyse af den franske, engelske, amerikanske og tyske politik på nedrustningspolitikens område.

Eksempelvis karakteriseres den tyske politik på s. 56 således: »An der ehrlichen Absicht der deutschen Regierung, den Vertrag (Versaillestraktaten) nun, da er einmal unterzeichnet war, auch zu halten, kann ernsthaft nicht gezweifelt werden«. Umiddelbart før omtales Tysklands afvisning af traktatens bestemmelser om de tyske krigsforbryderes udlevering. Og i det følgende kapitel plæderes for den modsatte og efter min opfattelse rigtigere opfattelse, at Tyskland anstrengte sig for at holde alle veje åbne, som kunne føre til det ønskede mål: revisionen af Versaillestraktatens 5. del. Ledetråden for den tyske politik synes at være obstruktionspolitik, idet tyskerne bl. a. havde erfaret, at en umiddelbar opfyldelse af bestemmelserne i overensstemmelse med allieret tolkning førte til mistænksomhed og øgede krav (s. 21). Synspunktet er kort udtrykt i en skrivelse fra den tyske marinefredskommission til det tyske udenrigsministerium: »Geben wir etwas, fordern sie alles« (s. 96).

Erfüllungs politik blev den politik, der måtte føres, når obstruktionen ingen vegne førte eller førte til trusler om eller gennemførelse af sanktioner.

Endvidere kan nævnes problemerne omkring rigets enhed, hvor rigsregeringen og de enkelte »länderregeringer« på flere områder forfølger forskellige mål, f. eks. i spørgsmålet om hjælpepoliti og lokale vagtværn (Hilfspolizei og Einwohnerwehren). Problemstillingen separatisme-rigsenhed spiller ind i udformningen af den tyske politik over for nedrustning og kontrol. Det samme gælder virkningen af divergenserne mellem Auswärtiges Amt og Reichswehr, hvor det normalt lykkedes at fastslå udenrigspolitikken overvægt. På den anden side kunne regeringen ikke være uinteressert i, at hæren på visse punkter havde ret frie tøjler, bl. a. med hensyn til dens udenrigspolitiske forbindelser til den røde hær. Salewski har bevidst ikke behandlet dette sidste punkt.

Af andre betydningsfulde emner kan nævnes organisationsproblematikken i forbindelse med den allierede kontrol – både vedrørende de internationale kontrolorganer og de modsvarende tyske. Interessant er omtalen af de tyske organers »modkontrol«-øvelse og de allieredes »spionage«-tendenser.

Gennemgangen tager imidlertid ingen af de nævnte problemer frem til en gennemgående analyse; de konstateres undervejs, men giver ikke anledning til en samfattende vurdering, ej heller i afslutningskapitlet »Schlussbetrachtungen«.

Bogens værdi ligger i fremlæggelsen og den kronologiske systematisering af et omfattende og til forståelse af staternes udenrigspolitik meget vigtigt materiale. Den repræsenterer et stort og dybtgående arbejde og giver et væsentligt nyt bidrag til Weimarrepublikkens historie, til erkendelsen af de ydre og indre vilkår for Tyskland i 1920ernes første halvdel.

BERTEL HEURLIN